

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

ויאמר אלהים יהי רקיע... ויעש אלהים את הרקיע (בראשית א', ו' - ז')

שאלת פתיחה - אם נבדוק בכל ששת ימי הבריאה, נראה שיש שינוי בין הימים השונים. ביום הראשון וביום השלישי נאמר בהם שאלקים אמר, והדבר נהיה. אך בשאר הימים, לאחר שה' אמר, נאמר שהוא גם עשה. ויש להבין : א. אם ה' אמר שהדבר יהיה, אז למה הוא צריך לאחר מכן גם לעשות אותו? ב. מה ההבדל בין הימים השונים?

ששת ימי הבריאה - רק אמירה או גם עשייה

יום	מהות הבריאה	אמירה	עשייה, נתינה או בריאה
ראשון	אור	ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור (א', ג')	-----
שני	רקיע	ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים (א', ו').	ויעש אלהים את הרקיע, ויבדל בין המים... ויהי כן"
שלישי	יבשה	ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, ויהי כן (א', ט').	-----
	צומח	ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזרע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ, ויהי כן" (א', י"א).	
רביעי	להבדיל	ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה (א', י"ד).	ויתן אתם אלהים ברקיע השמים... ולהבדיל בין האור ובין החשך (א', י"ז - י"ח).
	מאורות	והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, ויהי כן" (א', ט"ו).	ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ (א', י"ז)
	למשול		ויעש... לממשלת היום... לממשלת הלילה (א', ט"ז). ויתן אתם... ולמשל ביום ובלילה... (א', ט"ז - י"ח).
חמישי	דגים ועופות	ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים (א', כ').	ויברא אלהים את התנינם הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למינהם ואת כל עוף כנף למינהו" (א', כ"א).
ששי	בהמות וחיות	ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה ויהי כן (א', כ"ד).	ויעש אלהים את חית הארץ... ואת הבהמה... ואת כל רמש האדמה... (א', כ"ה).
	האדם	-----	ויאמר אלהים נעשה אדם... ויברא אלהים את האדם" (א', כ"ז - כ"ח).

הסבר הדברים

נביא את הסבר **רש"י** לעניין יצירת הרקיע ביום השני. את המשמעות של אמירת אלוקים : "יהי רקיע", מסביר רש"י : "יתחזק הרקיע, שאע"פ שנבראו שמים ביום הראשון עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה באומרו יהי רקיע, וז"ש (איוב כו) עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון ובשני יתמהו מגערתו כאדם שמשותמום ועומד מגערת המאיים עליו" (א', ו'). ואילו את הפסוק : "ויעש אלהים את הרקיע", מסביר רש"י : "ויעש אלהים את הרקיע - תקנו על עמדו והיא עשייתו, כמו ועשתה את צפרניה" (א', ז').

והנה, הפועל 'ויעש' מבטא, בדרך כלל, פעולה ממשית יותר מ'ויאמר', ולכן שואל ה'אור החיים' הקדוש, שביום השני לאחר שנאמר 'ויעש' כתוב גם 'ויהי כן', ואמנם אחרי 'ויאמר' מתאים לכתוב 'ויהי כן', לומר שהיה כמו שה' אמר, אך לאחר 'ויעש' לא שייך לכתוב 'ויהי כן', כי אם ה' עשה, וודאי שהיה כן? ונראה, שגם כאשר התורה אומרת 'ויעש', הכוונה שעשה ע"י אמירה ולא בידים. ולכן, כן שייך לכתוב "ויהי כן" גם לאחר 'ויעש', כפי שניתן לכתוב ביטוי זה לאחר הפועל 'ויאמר', כי הכל ע"י אמירה, אלא ש'ויעש' משמעותו תיקון הדבר, אך ע"י אמירה נוספת.

לפי הסבר רש"י נבין, מדוע ביום הראשון לגבי האור נאמר רק "יהי אור", כי האור נמצא בטבעו בכל מקום, ולא צריך לעשות שום

פעולה נוספת לחזקו או להעמידו במקום מסוים דווקא.

וכן **ביום השלישי**, הארץ היתה כבר במקומה הקבוע, אלא שהיתה כולה מכוסה מים. וה' היה רק צריך לומר שיקוו המים אל מקום אחד, וממילא תראה היבשה, ולא היה צריך לעשות שום פעולה נוספת.

וכן לגבי הוצאת הדשאים והעצים, שהיתה גם **ביום השלישי**, גם היו כבר בתוך האדמה, אלא שהאדמה היתה צריכה להוציאם, לכן היה מספיק שה' אמר - "תדשא הארץ", והארץ הוציאה אותם מתוכה, ולא היה צריך לעשות שום פעולה נוספת של תיקון והעמדה.

ביום הרביעי לענין המאורות שהיו צריכים להבדיל בין היום לבין הלילה, לא מספיק לומר שיהיו, אלא שצריך להעמידם במקומם המסוים דווקא, כי רק אם הם ניצבים באותם מקומות, אז ייווצר ההבדל בין יום ללילה. לכן בתחילה ה' אומר "יהי מארת", ואחר שהיו, נאמר "ויתן אתם", כלומר שהציב אותם במקומם הראוי. וכן לגבי העניין השני של **להאיר**, לא מספיק שהמאורות יהיו, כי בכדי שיאירו על הארץ, צריך להעמידם במקום מסוים דווקא. לכן נאמר בתחילה - "והיו", ואח"כ - "ויתן אתם".

לגבי העניין השלישי **למשול** ביום ובלילה, רשומות לכאורה שלש פעולות. לאחר שכבר היו, נאמר שה' עשה אותם לממשלת היום ולממשלת הלילה, ובנוסף גם נתן אותם. כי לאחר שכבר נהיו בשביל הצורך של העניין הראשון שהוא להבדיל, נאמר - "ויעש", כי אלקים צריך לעשות ולהתקין אותם, כלומר, לתת בהם את היכולת למשול. ועדיין צריך להעמידם במקומם הראוי, בכדי שיוכלו למשול ביום ובלילה, ולכן נוספה פעולה נוספת - "ויתן אתם".

ביום החמישי לגבי **שרץ המים** נאמר בתחילה: "ויאמר אלהים ישרצו המים", והאמירה הזו הספיקה בכדי שהמים יוציאו אותם, אך עדיין לא בשלימותם, אלא בצורה הראשונית שלהם, כעין ביצים שהדג משריץ, ועדיין יש לברוא מהם את הגוף המוגמר של הדגים והעופות, ולכן נאמר אח"כ: "ויברא אלהים את... אשר שרצו המים".

ואותו רעיון אנו מוצאים גם **ביום הששי** לגבי הבהמות והחיות. בתחילה נאמר: "ויאמר אלהים תוצא הארץ", ואכן הארץ הוציאה אותם, אך רק בצורה בראשיתית, וה' היה צריך אח"כ לעשות מהם גוף מוגמר ומתוקן, ולכן נאמר: "ויעש אלהים".

לגבי **האדם** כבר לא נאמר "תוצא הארץ", אלא: "ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (א', כ"ו), ואח"כ נאמר: "ויברא אלהים את האדם" (א', כ"ז). ומסביר **רע"ב שהעשייה היא להרכיבו מארבעת היסודות, והבריאה היא על השכל שהוא בצלם אלהים.**

על מה הרעיש בן זומא את העולם

במדרש רבה (בראשית פרשה ד פסקה ו) על הפסוק: "ויעש אלהים את הרקיע" מובא המדרש: "זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם. ויעש? אתמהא, והלא במאמר הן הוי (תהלים ל"ג) "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".

רמב"ן שואל, שאם ביום השני היה רק כתוב שה' אמר ותו לא, אז היה מקום לכתוב: "ויהי כן", ללמד שהיה כפי שאמר. אך ביום השני לאחר האמירה נאמר שה' עשה, אז וודאי שהדבר נעשה, ואין מקום לכתוב: "ויהי כן"? **ומתריך**, שהכוונה בזה, שכך היה לעולם.

ולאחר מכן מביא **רמב"ן** את דברי **בן זומא**, ומסביר שאין ההרעשה הזו על לשון "ויעש" לבדו, שהרי ברביעי ובששי גם כתוב "ויעש". אלא הסיבה היא, שבשאר הימים כתוב אחר **האמירה** - "ויהי כן", לומר, שנהיה כן מיד תיכף אחר האמירה. אבל כאן אחר "ויאמר אלהים" כתוב "ויעש", ואין צורך לומר: "ויהי כן", שהרי כבר מפורש שה' עשה זאת. ואומר שזו היא קושייתו, ואולי היה לו פירוש נסתר לא רצה לגלות סודו, וזה ענין הרעש.

ולכאורה, יש להעיר כאן מספר הערות:

- א. לא מובנת קושיית **רמב"ן**, שהרי גם אם כתוב: "ויעש", וודאי הכוונה ע"י אמירה, אז שוב יש מקום לכתוב: "ויהי כן", שהיה כפי שאמר שהדבר יעשה.
- ב. שאין הכוונה שה' עשה בידיים ח"ו, אלא וודאי שגם זאת עשה ע"י מאמר פיו, אלא שנאמר הביטוי "ויעש", כפי שמסביר **רש"י** מלשון תיקון, אך וודאי שעל ידי מאמר פיו.
- ג. וכן לא מובנים דברי **רמב"ן**, שקושיית **בן זומא** היתה על מה שנאמר: "ויהי כן", וכקושיית **רמב"ן** עצמו. הרי, **בן זומא** מזכיר רק את הביטוי "ויעש", ולא את הביטוי "ויהי כן"?
- ד. ואם קושיית **בן זומא** היתה על הביטוי "ויהי כן" לאחר הפועל "ויעש", הרי **רמב"ן** עצמו מתריך זאת ואומר, שהכוונה היא, שלאחר שעשה, זה נשאר כך לעולם.
- ה. ומדוע **בן זומא** לא הסביר את הדבר? ואומר **רמב"ן**, שאולי היה לו פירוש נסתר ולא רצה לגלותו.
- ו. יש אומרים, שסוף המדרש זו התשובה שענו לו **החכמים**, על פי הפסוק בתהלים, שהכל נעשה ע"י דבר ה'. אך, לכאורה זו תשובה פשוטה, הכתובה בפסוק בתהלים, אז מה בעצם היתה הרעשתו של **בן זומא**?
- ז. בדרך כלל, מסבירים שהביטוי: "הרעיש את העולם", מבטא שאלה קשה ששאל אחד החכמים, והלך מחכם לחכם, ולא ידעו לענות לו. אך, לכאורה, יש תשובה ברורה בפסוק.

ואולי יש לומר, שבן **זומא** באמת סבר כפי שמוסבר **ברש"י**, שכוונת **ויעש** הוא תיקון ובוודאי שעל ידי אמירה נעשה, וכפי שמובא בפסוק בתהלים. אלא, שהיו אנשים רבים שטעו בהבנת מילה זו ואמרו, שה' עשה בצורה פיזית בידיים. ולכן הרעיש את העולם, כלומר - דרש בהרבה מקומות וברבים, ועשה - מזה רעש גדול, שח"ו לומר כך, אלא: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".

כתקופה זו קל הקורונה הקיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון – 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת – Ingber@bezeqint.net